

7. Коваль Т. Л. Експресивність та засоби її творення в сучасному дискурсі преси / Т. Л. Коваль // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; [наук. ред. А. П. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Вип. 24. – 287 с.
8. Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській і російській мовах: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова», 10.02.02 «Російська мова» / Т.А. Космеда. – Харків, 2001. – 33 с.
9. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: підручник / [Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько]: за ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
10. Мислива Т. А. Діалектизми у жіночій прозі к. ХХ – п. ХХІ ст. (на матеріалі творів М. Матиос) / Т. А. Мислива // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: збірник наукових праць / [відп. редактор М. Я. Плющ]. – К. : Видавництво НПУ імені Н.П. Драгоманова, 2011. – Випуск 8. – С. 267 – 271.
11. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. : В. М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 2008. – 1104 с. – (Словники України).
12. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / [за загальною редакцією акад. І.К.Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1973. – 588 с.
13. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. – К. : Вища школа, 1984. – 165 с.
14. Zybulevskaia A.V. Emotivnyj argoticheskij leksikon: dis. ... kand. filol. nauk.: spez. 10.02.19 "Teoriia jazyka" / Anna Vasilievna Zybulevskaia. – Stavropol', 2005. – 176 s.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЇХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Матиос – Матиос Марія. Кулінарні фіґлі. – Львів : ЛА «Піраміда», 2009. – 208 с. : іл.

В статье рассмотрена сущность экспрессивности как семантической категории; изучены структурно-семантические и прагматические особенности лексико-фразеологических средств реализации экспрессивности в «Кулинарных фиґлях» Марии Матиос; определена роль экспрессивных лексем и фразем в формировании индивидуального стиля писательницы.

Ключевые слова: гастрономический дискурс, экспрессивность, экспресема, эмоционально-оценочная лексика, фразеологизм.

In the article the essence of expressiveness as semantic categories; studied structural-semantic and pragmatic peculiarities of lexical and phraseological means of implementation of expressiveness in «Culinary figli» Mary Matio; role expressive tokens and idiom in the formation of the individual style of the writer.

Keywords: gourmet discourse, expressiveness, expresia, emotional and evaluative vocabulary, idiom.

УДК 811.161.2'38:[396:398.8]=161.2

Шеремета В.П.

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ МОВООБРАЗУ ДІВЧИНИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСНЯХ

У статті розглядається поняття національно-культурного стереотипу та лексико-стилістичні засоби його вираження для відображення мовообразу дівчини в українських народних піснях.

Ключові слова: стереотип, культурний стереотип, соціальний стереотип, етнокультурна ідентичність, етнокультурна компетенція, мовна картина світу, семантична опозиція.

В останні десятиліття науковці дедалі більше цікавляться проблемою стереотипу. Різні аспекти і визначення цієї категорії розглядають соціологи, психологи, етнопсихологи, лінгвісти, зокрема У. Ліппманн, І. Кон, Г. Тажфел, Ю. Апресян, Є. Бартмінський, В. Рижков, Ю. Сорокін, Ю. Прохоров, С. Толстая, Л. Гусякова та ін. Однак у етнолінгвістиці поняття стереотипів недостатньо вивчене і словник стереотипів української мови ще потребує ґрунтовного опрацювання та доповнення.

Вивчення національно-культурних стереотипів, пов'язаних з образом жінки в українській мові та культурі, є важливим етапом вивчення українського світосприйняття, закодowanego в мові. Стереотип жінки є фрагментом мовної картини світу українців. Питання картини світу є актуальним в сучасному мовознавстві загалом та етнолінгвістиці зокрема.

Мета нашої розвідки полягає в описі лексико-стилістичних засобів, за допомогою яких у пісенних текстах виражено національно-культурні стереотипи українського народу, та встановлення їх складових у мовообразі дівчини.

Належність людини до певного етносу визначається культурними параметрами ідентифікації. Кожна людина усвідомлює свою причетність до певної культури, визначаючи її цінності, норми, ідеї, пріоритети, традиції тощо, ототожнює себе з культурними зразками, що дає змогу орієнтуватися в певному соціокультурному середовищі, упорядковувати власну життєдіяльність, передбачувати її наслідки, обирати ту чи іншу манеру поведінки та спілкування. Тобто етнічність безпосередньо пов'язана з *етнокультурною ідентичністю*.

У складі етносвідомості етнокультурна ідентичність виокремлює *етнокультурну компетенцію* – систему знань етнічної культури, що зумовлюють всі види діяльності людини, зокрема й комунікативну. Серед складників етнокультурної компетенції О. Селіванова розглядає: культурні установки, культурні цінності та культурні норми [12, 284].

Одиницями організації етнокультурної компетенції є *культурні стереотипи*. Узагалі *стереотип* як культурно-мовний феномен за своєю сутністю не є предметом дослідження винятково окремої спеціальності, дисципліни або науки. Питання про стереотип достатньо складне, оскільки поняття «стереотип» можна розглядати (і розглядають) із різних поглядів. Про стереотип писали й пишуть дослідники, які працюють у найрізноманітніших галузях знань: психологи, соціологи, когнітологи, етнографи, лінгвісти й етнолінгвісти.

Поняття «*стереотип*» у науковий дискурс увів на початку ХХ століття У. Ліппманн. Він розглядав соціально-психологічну природу стереотипу, а також деякі закономірності його мовної репрезентації. На сьогодні численні розвідки присвячено аналізу *стереотипів* у мові, культурі, соціумах. Вивчають вплив стереотипів на психологію, філософію та культуру мовлення людини Ж. Бодріяр, А. Вежбицька, М. Еліаде, Дж. Лакофф, М. Фуко та ін.

У когнітивній лінгвістиці *стереотип* визначено як «стандартну думку про соціальні групи або про окремих осіб – представників цих груп»[2, 177]. Стереотипи як уявлення, зразки, типові для всієї національної спільноти або для окремих її груп, виявлено у мові, а отже, у *мовних стереотипах*, або ж в значеннях слів, метафор, фразеологічних словосполучах та прислів'ях, що становлять національно мовну ідентифікацію суспільного стереотипу.

На початку 90-х Люблінська етнолінгвістична школа, представлена роботами Є. Бартмінського, Й. Мацькевич, Я. Адамовського та ін., досліджує стереотипи традиційної культури та форми їх мовного вияву з точки зору теорії прототипів. Мовний знак розглядається не тільки як носій значення, але і як результат певних смислових операцій, які культура зафіксувала у мові. Таким чином, мовознавство відходить від суто когнітивістського підходу західних учених, фокусуючись на пошуках генези, змістової й ідейної наповненості мовно-культурних феноменів. Тобто, стереотипи виявляються у співвідношенні лінгвального, ментального, культурологічного.

Цілком слушно польські дослідники Є. Бартмінський і Й. Панасюк підкреслюють належність *мовних стереотипів* до національного менталітету, наявність у них етноконотацій, закорінених в історії та культурі народу. Завдяки мовним стереотипам як виразникам типових ознак певних понять, що виявляють саме особливості сприйняття носіями окремої мови об'єктів (а не їх сутнісні ознаки!), вдається реконструювати стан свідомості певної національної спільноти в певний час, встановити, в який спосіб вона «інтерпретує реальність, які ознаки речей та осіб бере до уваги, увиразнює, ставить перед іншими, яке місце визначає для людини» [14, 373].

Завдяки своїй стійкості, *стереотипи* надзвичайно важко піддаються будь-яким змінам. Польський дослідник Зігмундт Радловський зазначає, що «не можна зламати того, що відбилосся в людській свідомості, закодувалося в ній емоційно чи історично. Можна пізнати той код або осмислити його для себе, проте ніяк не викинути його зі свідомості» [15, 13]. Стереотип є структурою, в якій поєднуються пізнавальні та емоційні складники, а також прагматичні чинники, що відповідно входять до теорії людської діяльності. До речі, стереотипне уявлення не лише передається з покоління в покоління, але часто буває наріжним каменем у філософії та політиці. Проте, незважаючи на свою стійкість, стереотипи все-таки зазнають певних еволюційних змін.

Виникнення національно-мовних образів світу зумовлено тим, що хоча «всі народи ходять під одним сонцем та місяцем й майже однаковим небом і залучені до єдиного історичного процесу, вони ходять по різній землі, у них різний побут та історія, тобто виростають вони з різного ґрунту. А звідси – цінності, спільні для всіх народів, розташовуються в різному співвідношенні.

Ця особлива структура спільних для всіх народів елементів і складає національний образ, «національну модель» світу»[1, 78]. Отже, мовна картина світу в кожного народу має свої особливості, які виникли під впливом навколишнього середовища, способу життя, історії, культури, традицій тощо, від психічного складу людей, що спілкуються певною мовою, їхньої ментальності, а також від особливостей мови. З огляду на вивчення мовної картини світу В. Телія визначає стереотип «тією зв'язною ланкою, яка поєднує сприйняття, мислення і мову. Вони становлять своєрідні константи мовної картини світу, оскільки через ці імена в концептуальну картину світу вплітається те побутове уявлення про світ, яке зафіксоване цією мовою»[13, 46].

Мова української народної пісні – самобутня художньо-естетична система національної мови. Серед українських мовознавців, які досліджують мову фольклору, а відповідно і мовно-етнічні стереотипи та дотичні до них поняття (національні концепти, лінгвокультуреми), – Н. Данилюк [2], С. Єрмоленко [4], В. Жайворонок [5], В. Кононеко [8], Л. Мацько [9] та ін.

Як відомо, національні особливості в мові відображає передусім лексика етнокультурного характеру, в якій особливо виразно простежується шлях духовного розвитку етносу. Саме цей аспект життя слова постає у фольклорних текстах. Як один з найяскравіших виявів національної самобутності, мова українського фольклору зберігає і передає наступним поколінням особливості світосприймання народу, факти його історії, картини соціального та родинного побуту, найрізноманітніші відтінки людських почуттів та оцінок, втілених у відшліфовані словесно-виражальні форми, значною мірою символізовані.

Пріоритет «людського фактору» стимулював науковців вивчати людину, її мовленнєву діяльність та те, як людина представлена в мові. Поле «ЛЮДИНА» можна вважати найчисленнішим. Це зумовлене антропоцентричним характером мови загалом і фольклору зокрема. У пісні як поетичному жанрі життя відображено через почуття, думки, переживання носія фольклору. Найвагомий концепт *людина* представлено субконцептами *жінка, чоловік*, які теж мають свої субконцепти.

Поле «ЖІНКА» представлено такими субконцептами: *мати, донька, сестра, мачуха, свекруха* (родинна приналежність); *дівчина, молодиця, баба* (вікова); *вдова, кума, сусідка, панна* (соціальна).

Найбільш виразно окреслений мовний образ *дівчини*. В народній уяві це молода неодружена особа жіночої статі, необтяжена побутовими проблемами: «– Зелена діброво, скажи мені правду: Хто в світі доволі гуляє? ... А дівчина доволі гуляє» (Доленга-Ходаківський, 67-68); «– Дівочкам своя воля – Да за стрічечки, да за віночок, На улицю да в таночок» (Доленга-Ходаківський, 68); «– Хазяйська жона все складки складає, Бідная вдова думки думає, А в молодій дівчиноньці у веселій головоньці І гадки нема!» (Вовчок, 80); «А в прекрасної дівщиці ще думок немає. Тільки думки: пійду погуляю, ні об чім не думаю» (Вовчок, 81).

Позитивна оцінка в етносвідомості українців має естетичну природу і пов'язана з насолодою від пісні, творів мистецтва. Тому образ молоді людини,

особливо дівчини, теж був позитивним, що відобразилося, в першу чергу, у номінації дівчини багатим синоніміко-варіативним рядом слів: *дівчина, дівчинина, дівчинонька, дівонька, дівочка, дівка, дівча, дівчиночка, дівчаточко, дівщиця*: «А вже третій вечір, як *дівчину* бачив, Ходжу біля хати – її не видати» (Пісні, 16)); «Росла, росла *дівчинонька* Та на порі стала; Ждала, ждала козаченька Та й плакати стала» (Пісні, 35); «Гиля, гиля сірі гуси, Не колотить води. Посватали люди *дівку*, Плаче козак молодий» (Пісні, 52); «Соловейку, ти мій брате, Виклич мені *дівча* з хати та раз, два!...» (Пісні, 86-87); «А ми дадім *дівщю, дівщю*. Ой Дід Ладо *дівщю, дівщю*» (Доленга-Ходаківський, 63); «Ой ти, тестеньку, пива навари, Ой ти, тещенько, хліба напечи, А ти, свістеньку, хусточки виший, А ти, *дівонько*, ходи за мной» (Доленга-Ходаківський, 72).

Хоча, як зазначає Н. Данилюк, «наведений ряд взаємозамінних слів можуть поповнювати нові компоненти залежно від жанрової, регіональної належності пісні» [2, 335]. В ігрових веснянках можемо побачити такі номінації: *дівчина, товаришка, молодиченька, посестриченька, панна, панянка, паняночка*, а також специфічні – *подоляночка, царівна*: «Оце ж мені панотець покупив, Щоб хороший молодець полюбив, А панчішки паніматка дала, Щоб хороша я *панянка* була» (Доленга-Ходаківський, 81).

У піснях про кохання до цього ряду можна додати лексеми *мила, кохана, сиротина*: «Одна *мила* далекая, А другая близька» (Пісні, 130), «Ти покинув мене, *сиротину*, На посміх, поговір для людей» (Пісні, 122). Як народнопісенні звертання до коханої людини вживаються: *дівчинонька-серце, серце-дівчина, дівчина-чарівниченька, дівчина-рибчина*: «– Ой *дівчино, дівчинонько-серце*, Напій мені коня, подержи сидельце» (Тобілевич, 117); «Ой горіла сосонка й лучина, Л юби мене, *серденько-дівчина*» (Доленга-Ходаківський, 81-82); «Тяжкі мені, важкі тії вечорниці, Тії вечорниці, *дівки-чарівниці*» (Тобілевич, 110). До речі, *серце* – символ емоцій та почуттів людини. Стани страждання, хвилювання, неспокою, переживання страху тощо в українській етносвідомості зосереджені в серці людини. Для українського етносу важливим є те, що *серце* може боліти та битися, від хвилювання його ритм пришвидшується. Не дивно, що для висловлювання палких почуттів використовувались звертання : *серденько, сердечко, серденя, серденятко, серденяточко*; а дівоче *серце в'яне* або *тане* від страждань, переживань чи розлуки, приємних почуттів.

У піснях про кохання зустрічається лексичне протиставлення із компонентом *серце*: «*дівоче*» – «*вдовине*». Відомо, що доля жінки-вдови важка. Залишившись самотньою та ще й з малими дітками, вона змушена взяти всі побутові труднощі на себе. Окрім того, *серце* її обпечене втратою, горем; хоча, можливо, перший чоловік приніс їй багато сліз та мук, іноді й фізичного болю від побиття (п'яниця, гуляка). Дівчина ж, перебуваючи в батька-матері, ще не має чіткого уявлення про подружнє життя, вона мріє про кохання та вірить лише у щасливе заміжжя. Неабияку роль у цьому відіграє і вікова різниця. Тому *вдовине серце* народ порівняв із *осіннім сонцем*, яке ніби й світить, але тепла вже не дає, з кожним днем стає холоднішим. (Сонце, як і *серце*, у свідомості українців є символом життя). *Дівоче серце* порівнюється із *весняним сонцем*, коли вся природа оживає після зимових холодів, з кожною хвилиною

стає тепліше і все довкола починає буюти: «*Бо вдовине серце, як осіннє сонце: Воно світить, світить та не гріє, а все холодіє. А дівоче серце, як весняне сонце: Воно часто хоч і хмарнесеньке, та все теплесеньке*» (Тобілевич, 115).

За допомогою образних засобів у фольклорних текстах відбиваються уявлення українців про дівчину як символ чистоти, доброти, скромності, вірності, працелюбності. Особливо детально описано в українських народних піснях розуміння дівочої краси народом.

Серед органів сприйняття світу найбільш функціональним є око, тому для створення мовного портрету гарної дівчини в народних піснях використовуються такі традиційні мовні стереотипи, пов'язані з рисами обличчя чи частинами тіла – соматизми: *лице, очі, брови, ніс, губи, тіло, руки, ноги*.

Фольклорні естетичні норми зумовили використання традиційних епітетів, порівнянь, метафор, які виникають на базі опорних слів-понять: *літа, зріст, стан, очі, брови, тіло, руки, ноги, коса, вуста, голос*.

В уяві українців гарною є дівчина, обличчя в якій біле, з природним рум'янцем, кругле та повне, що свідчить про здоров'я, відсутність хвороби, тому традиційно використовуються епітети, які містять семи кольору «червоний», «рожевий» – *білий, рум'яний, красний*, порівняння як *рожа, як квітка, як калина, як малина, як ягода, як яблучко* передають колір рум'яних щік: *лице - личко*: «Хвалилася Оксана перед парубками, ... В мене личко, як яблучко, ...» (Тобілевич, 49); «–*Личко ж моє білесеньке, Кому будеш милесеньке?*» (Тобілевич, 114); «*Личко біле, рум'янеє, Серце ж моє коханеє!*» (Тобілевич, 345); «*Личком повна, як калина, як же не влюбитьсь?* » (Вовчок, 388); «*Я дівчина як калина, як рожевий цвіт* » (Вовчок, 181); «*Ой ти, дівчино, повная роже, Мені на тебе дивитись гоже, Ой ти, дівчино, червона калино, Мені на тебе дивитися мило. Ой ти, дівчино, розовий кусточок, Біла, невеличка, ніжна, як цвіточок* » (Вовчок, 201).

Соматизм *ніс* використовується в народних піснях рідко. Своєрідною рисою народнопісенних текстів слов'ян, як зазначає С. Нікітіна, є те, що «у фольклорного людського *лиця*, як цілого, як правило, носа нема»[10,119]. Також рідко вжито лексеми *уста (устонька), губи (губоньки, губочки)*: «*Багатая, губатая, Вона дуже пишна; Убогая красивая, Як у саду вишня*» (Жарт., 194).

Дзеркалом людської душі здавна вважалися очі. Досить частотним є слово-поняття *очі* з постійними атрибутами *карі, чорні, ясні* та порівнянням як *терен*: «В мене очі, як терночок ...» (Тобілевич, 49); «*Очі чорні, як терночок!*» (Тобілевич, 345); «*Дивітися, чорні очі, звідки милий їде*» (Тобілевич, 112); «*Ой не плачте, карі очі, Така ваша доля; Полюбили козаченька При місяці стоя!*» (Пісні, 35); «*Тепер мені не до скоку, ... Полюбив я чорнооку. ... Карі очі, як дві свічки, Печуть-ріжуть під грудьми*» (Тобілевич, 338).

У пісенних текстах варіантні форми *брови, брівки, брівоньки* поєднуються з двома основними якостями – *чорні та рівні*: «*Чи не вийде дівчинонька з чорними бровами!*» (Тобілевич, 107); «– *Галю, Галю чорнобрива, Чого в тебе брови криво?*» (Вовчок, 376); «*Там дівчина жито жала, сама чорнобривка*»

(Тобілевич, 99). Еталоном вважалися рівні, довгі брови - це реалізується через порівняння брів із шнурочками: «В мене брови, як шнурочок ...» (Тобілевич, 49).

Ознакою дівчини завжди було довге волосся – *коса*, яка є символом вільного життя в батьківському домі. У весільних піснях детально зображено обряд розплітання коси, який символізував зміну соціального статусу дівчини, перехід її до заміжжя: «Ой стань, братіку, на стілець, Подай щітку, гребінець, Розчесати *русу косу* під вінець» (Тобілевич, 75); «Ой *косо, косо золота*, Не рік я тебе кохала, За єдну суботу зірвала» (Тобілевич, 77); «*Дівки гуляють, кісками мають, А мене не приймають*» (Тобілевич, 83).

У піснях найчастіше оспівано *чорняву* та *біляв удівчину* або *дівчину з русою косою*; *руда дівчина* теж згадується, але з негативним забарвленням, вона вважається *негарною, поганою, паршивою*: «Ой у полі три криниченьки, Любив козак три дівчиноньки: *Чорнявую та білявую, Третю руду та поганую*» (Тобілевич, 157); «Ой не жаль би того воза, Коли б *дівчина гожа*, А то *руда та й паршива*, Та й віз мені потрощила» (Тобілевич, 335).

Серед мовно-культурних стереотипів для зображення дівчини сформувалися такі, які виникли під впливом соціальних стереотипів українського етносу. Вважалося, що краще взяти за дружину дівчину, яка не лише буде гарна на вроду, а зможе стати в хаті господинею та вірною дружиною, адже хатня робота та виховання дітей лягало на жіночі плечі: *працьовита*: «Така *гарна і проворна*, що й не надивлюся, *Чепурная і моторна*, любая Маруся!» (Тобілевич, 310), «Не бийтеся, нема за що, Хоч я *гарна, так ледащо* » (Тобілевич, 322); *розумна*: «Там я бачив *дівчиноньку*, там то *брови чорні І личенько рум'янеє, і слова виборні. Лице біле, брови чорні, як шнурочком тяти ...* » (Вовчок, 196); «– Ой держала *розум добрий та ум коротенький*, Упвала я на тебе, що ти *молоденький*» (Вовчок, 224); *вірна*: «–*Голубонька моя сивесенька, Дівчинонька моя вірнесенька, Голубонько моя сизокрила, Дівчинонько моя чорнобрива*» (Вовчок, 203).

Багатство теж не завжди було запорукою щастя в особистому житті. В пісенних текстах часто зустрічаємо семантичні протиставлення на позначення «далека – близька» та «багата – бідна» дівчина: «Ой у теї *далекої* воли да корови, А у цеї *близенької* тільки *чорні брови*. Ой у теї *далекої* воли поздыхають, А у цеї *чорни брови* вовік не злиняють » (Вовчок, 186); «Засватав я *вбогу дівку*, Нехай *багачка* плаче. Бо *багачка, вража дочка*, Не хоче робити, Начіпляє кораликів, Щоб її *любити*» (Вовчок, 389). Відбувається протиставлення матеріального багатства, яке може зникнути з часом, та тілесного чи духовного, яке дане Богом і є вічним: «Воли та корови – то божа роса, А *білеє личко і чорнії брови* – то *вічна краса*» (Вовчок, 178).

У слов'янському фольклорі існує твердження, що краса не завжди приносить щастя: воно залежить від долі, яка в пісенних текстах найчастіше була нещаслива: «На городі верба рясна, *Гарна дівка ще й прекрасна. Гарна дівка ще й вродлива*, в неї *доля нещаслива*» (Тобілевич, 127); «Чи *хороша, чи вродлива, Чи робоча, чи лінива*. – І *хороша, і прекрасна*, Тільки *доленька безщасна*» (Тобілевич, 351).

Як бачимо, в українських народних піснях відбиті, в основному, культурні стереотипи, створені колективом, адже пісенні тексти є колективним витвором і вдосконалювалися протягом століть, та й не одним автором. Українці, створюючи пісенні тексти, використовували культурні стереотипи, спираючись не лише власний досвід. За допомогою лексико-стилістичних засобів, які створюють мовний образ дівчини в пісенних текстах, культурні стереотипи закріпилися і збереглися. Вони, як правило, позитивні (зображення зовнішньої та внутрішньої краси дівчини), традиційні та постійні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гачев Г. Д. О национальных картинах мира / Г.Д. Гачев // Народы Азии и Африки. — 1967. — № 7. — С. 77 — 92.
2. Данилюк Н. О. Поетичне слово в українській народній пісні / Н. О. Данилюк. — Луцьк : Ред.-вид. від. Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. — 511 с.
3. Демьянков В. З. Стереотип // Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. — М. : Изд-во Москов. гос. ун-та им. М. В. Ломоносова, 1996. — С. 177—179.
4. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд / С. Я. Єрмоленко — К. : НДІУ, 2007. — 444 с.
5. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення // Культура народів Причорномор'я. — 2002. — № 32. — С. 51-53.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В. В. Жайворонок — К. : Довіра, 2006. — 703 с.
7. Калита О. М. Мовно-етнічні стереотипи українців періоду незалежності (на матеріалі роману Світлани Пиркало «Не думай про червоне») [Текст] / О.М. Калита // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство) : збірник наук. праць / — К. : НПУ, 2009. — Вип. 3 : До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. — С. 35—40
8. Кононенко В. Концепти українського дискурсу / В. Кононенко — К. — Ів.-Франківськ : Плай, 2004. — 248 с.
9. Мацько Л. І. Теоретичні засади лінгвокультурологічного аналізу тексту // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Сер. 10; Проблеми граматики і лексикології української мови. — К. : НПУ, 2008. — Вип. 3. — Кн. 2. — С. 311—322.
10. Никитина С. Е. Устная народная культура и языковое сознание / С. Е. Никитина. — М. : Наука, 1993. — 189 с.
11. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) / О.О. Селіванова. — К. — Черкаси : Брама, 2004. — 276 с.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрямки та проблеми : Підручник / О. О. Селіванова. — Полтава : Довкілля-К, 2008. — 712 с.
13. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинации единиц / В. Н. Телия — М. : Наука, 1986. — 312 с.
14. Bartmiński J., Panasiuk J. Stereotypy językowe // Encyklopedia Kultury Polskiej XX wieku. Współczesny język polski. — Wrocław : Wiedza a Kultura, 1993. — Т. 2. — S. 363-387.
15. Radlovski Zygmunt, Wojtczak Jerzy. Jak Narody Widza Siebie Nawzajem. — Warszawa : Semper, 1994. — 108 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЇХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Вовчок — Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського; [атрибуція автографів, упоряд., передм. і приміт. О. Дея] — К. : Наукова думка, 1983. — 527 с.

Доленга-Ходаківський — Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся) // Упоряд., текстолог. інтерпритація і комент. О. І. Дея. — К. : Наукова думка, 1974. — 782 с.

Пісні — Пісні маминого серця: Пісенник / Упорядкув. та передм. Р.П. Радишевського; Міжнар. шк. україністики НАН України. — К. : Вид. центр «Просвіта», 2006. — 351 с.: нот.

Тобілевич — Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич / Упоряд. С.В. Мишанич (тексти), М. В. Мишанич (мелодії). — К. : Наукова думка, 1982. — 424 с.

В статье рассматривается понятие национально-культурного стереотипа и лексико-стилистические средства его выражения для отображения языкового образа девушки в украинских народных песнях.

Ключевые слова: стереотип, культурный стереотип, социальный стереотип, этнокультурная идентичность, этнокультурная компетенция, языковая картина мира, семантическая оппозиция.

The article discusses the concept of national cultural stereotype and lexical stylistic means of expression to display linguistic image of girl in Ukrainian folk songs.

Keywords: stereotype, cultural stereotype, social stereotype, ethnic and cultural identity, ethno-cultural competence, language world, semantic opposition.

УДК 811.161.2'38'253:1

Довгань О.В.

КАТЕГОРІЯ АБСУРДУ ЯК СКЛАДНИК СТИЛІСТИКИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У статті проаналізовано категорію абсурду, її природу та вияв у контексті стилістики художнього тексту. Окрім того, подано аналіз перенесення цієї категорії на іномовне підґрунтя.

Ключові слова: абсурд, категорія абсурду, переклад, художній переклад, стиль художнього перекладу, стилістичні особливості перекладу.

Основою пізнання є *дуальність* (двобічність) речей, що виявляється в цілій системі *когнітивних маркерів* (за Р. Омстрейном – суб'єктивне сприйняття довжини часових інтервалів, яке залежить від числа пізнавальних дій, виконаних протягом означеного відрізка часу), які розставляє мозок людини. Умовно їх можна розділити на дві групи: *сенсорні* (власне «чуттєві» – відомості, отримувані безпосередньо від органів чуття: зорові, слухові тощо) та *ментальні* (опосередковані аналітичною діяльністю мозку, тобто вторинні за природою, але не за роллю, їхнім результатом є, як правило, судження, думка, умовивід і т. п., що дає змогу відслідкувати певну закономірність, тенденцію, парадигму і т. і.).

Зрозуміло, що отримувана від обох груп у процесі пізнання інформація про зовнішнє середовище біологічно не є *релевантною* – це лише змінні у